

PEDAGOGIKA, PSIXOLOGIYA VA IJTIMOIY TADQIQOTLAR

Onlayn ilmiy jurnal

Jild: 03 Nashr: 6 (2024)

www.mudarrisziyo.uz

ISSN: 2992-8931

SHAXS XATTI-HARAKATINING O'Z KELAJAKGIGA TA'SIRINING PSIXOLOGIK TAMONLARI

Murxashev Axmadxon Olimjon o'g'li

Ijtimoiy iqtisodiy fakulteti, Psixologiya (amaliy psixologiya), yo'nalishi 3-kurs talabasi

Kalit so'zlar: *xayoliy finalizm, imkoniyatlar falsafasi, halollik - eng yaxshi siyosat, tasavvur.*

Adlarning so'zlariga ko'ra, hayotda qiladigan barcha narsalar bizning mukammallikka intilishimiz bilan bevosita bog'liq. Ushbu intilishning maqsadi hayotimizda mukammallikka, to'liqlikka va yaxlitlikka erishishdan iborat. Adler ushbu universal motivatsion tendentsiya sub'ektiv tushunilgan maqsadni belgilash istagi shaklida aniq shaklga ega deb hisoblaydi. Ushbu mulohazalarni anglash uchun Adler *xayoliy finalizm* tushunchasini, ya'ni shaxsning xatti-harakati kelajakka nisbatan ularning maqsadlariga bog'liqligi haqidagi fikrni ko'rib chiqish kerak.

Ko'p o'tmay, Adler Freydning odamlari bilan uchrashgandan so'ng, unga Evropaning taniqli faylasufi Xans Veyinger ta'sir ko'rsatdi. "*Imkoniyatlar falsafasi*" (Vaihinger, 1911) nomli kitobida Vayinger odamlar o'tgan hayotiy tajribalarga qaraganda kelajakka bo'lgan umidlari ko'proq ta'sir o'tkazadi degan fikrni ishlab chiqdilar. Uning ta'kidlashicha, hayot davomida ko'p odamlar o'zlari olib borgan g'oyalar ob'ektiv ravishda to'g'rilagandek harakat qilishadi. Vaynererning tushunchasida odamlarni muayyan xatti-harakatlar nafaqat haqiqat bilan, balki ular ishongan narsalar bilan ham qiziqtiradi. Vayninning kitobi Adlarga shunchalik ta'sir ko'rsatdiki, u ba'zi tushunchalarni o'z nazariyasiga kiritdi.

Adler bizning asosiy maqsadlarimiz (hayotimiz yo'nalishi va uning maqsadini belgilaydigan maqsadlar) xayoliy maqsadlar ekanligi, ularning haqiqat bilan o'zaro bog'liqligini tekshirib yoki tasdiqlab bo'lmaydi degan fikrni ishlab chiqdi. Masalan, ba'zi odamlar hayotlarini mashaqqatli mehnat va ozgina omad deyarli hamma narsaga erishishga yordam beradi degan fikr asosida qurishlari mumkin. Adlarning nuqtai nazari bo'yicha, bu gap shunchaki fantastika, chunki ko'p mehnat qilganlar o'zlariga loyiq hech narsaga ega bo'lmaydilar. Son-sanoqsiz odamlarga katta ta'sir ko'rsatadigan badiiy adabiyotning yana bir misoli, Xudo er yuzida solih hayot kechirgani uchun ularni osmonda mukofotlashiga ishonishdir. Xudoga va oxirat hayotiga ishonish umuman uydirma hisoblanishi mumkin, chunki uning mavjudligiga hech qanday empirik yoki mantiqiy dalillar yo'q. Biroq, bunday da'volar diniy e'tiqod tizimini qabul qilganlar uchun haqiqiydir. Bizning hayotimizga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan xayoliy e'tiqodlarning boshqa misollari: "halollik - eng yaxshi siyosat", "hamma odamlar teng yaratilgan", "erkaklar ayollardan ustundir".

Adlarning so'zlariga ko'ra, har bir insonning mukammallikka intilishi tanlangan xayoliy maqsadiga bog'liq. Shuningdek, u afsonaviy maqsad sifatida, mustaqil ravishda qabul qilingan qarorning natijasi deb hisoblagan; bu maqsad shaxsning o'ziga xos yaratuvchilik kuchi bilan shakllanadi. Shunday qilib, sub'ektiv tushunilgan ideal sifatida tasavvur qilingan maqsad sifatida mukammallikka intilish katta ahamiyatga ega. Shaxsning xayoliy maqsadi ma'lum bo'lganda, keyingi barcha harakatlar mazmun bilan to'ldiriladi va uning "hayot tarixi" qo'shimcha izohga ega bo'ladi.

Xayoliy maqsadlar haqiqatda misli ko'rilmagan bo'lsa ham, ular ko'pincha hayot muammolarini yanada samarali hal qilishga yordam beradi. Adlarning ta'kidlashicha, agar bunday maqsadlar kundalik hayotda muhim ahamiyatga ega bo'lmasa, ularni o'zgartirish yoki bekor qilish kerak. Bu fantastika g'alati tovushlar bo'lishi mumkin, ammo bitta misol bu masalani oydinlashtiradi. Ayol vrach hamkasblariga qaraganda yuqori kasbiy darajaga erishishga intiladi. Ammo ustunlikning aniq chegaralari yo'q. U har doim o'z ixtisosida boshqa biron bir yangi narsani o'rganishi mumkin. Albatta, u tibbiy jurnallarni o'qishga ko'proq vaqt ajratishi mumkin. Bundan tashqari, u professional jamiyatlarning yig'ilishlarida va tibbiy seminarlarda qatnashish orqali o'z bilimlarini chuqurlashtirishi mumkin. Ammo pirovard maqsad - mukammallikka erishish - bu asl mohiyatiga ko'ra hech qachon erishilmaydi. Shunga qaramay, uning eng yuqori professional darajasiga erishish istagi foydali va foydali. U ham, uning bemorlari ham ushbu istakdan foyda ko'rishlari mumkin.

Xayoliy nishonlar ham odam uchun xavfli va zararli bo'lishi mumkin. Masalan, gipokondriyani haqiqatan ham kasal bo'lganidek tasavvur qiling. Yoki paranoyadan aziyat chekayotgan va u haqiqatan ham ta'qib qilinayotgandek harakat qiladi. Va, ehtimol, buzg'unchi fantastikaning eng kuchli namunasi bu natsistlarning aryan irqining boshqa barcha odamlardan ustunligini tan olishidir. Bu g'oyaning asl asosi yo'q edi, ammo Adolf Gitler ko'plab nemislarni ariyaliklar buyuk irq ekanligi asosida harakat qilishga ishontirdi.

Mashxur ixtirochi Tomas Edison "Daho - bu 1 foiz ilhom va 99 foiz ter to'kishdir" degandi. Men ham, albatta, hayotda nimagadir erishmoqchi bo'lsang, ko'p ishlash kerak, deb xisoblayman.

Uning hayotini o'rganarkanmiz, bu istak ko'pchilik uchun haddan ortiq ishqibozlikka aylanganini ko'ramiz. Bu istak uni komiga tortavergan, miya xujayralarining hammasini egallab olgan. Edison ham tasavvuri hosil etgan barcha narsalarni hayotga tatbiq etish orzusi ilhomlantirgan. Poliomielitga qarshi vaksina ixtirochisi Jonas Salk bu dahshatli infeksiya xavf solib turgan odamlarni qutqarib qolish imkoniyatidan ilhomlangan. Buyuk fizik, Nobel mukofoti soqibasi Mariya Kyuri esa radiyni kashf etish orqali insoniyatga xizmat qilish g'oyasidan ilhom olgan. Vudro Vilson aytganidek: "Siz bu erga uchma-uch kun ko'rish uchun kelgan emassiz. Siz bu erga dunyoda odamlarning to'laqonliroq yashash, dadilroq orzu qilish va o'z maqsadlariga erishish jarayonida yanada ishonchliroq umidga erishish yo'lida imkoniyat berish uchun kelgansiz. Siz bu erga dunyoni boyitish uchun kel- gansiz - agar bu vazifani unutar ekansiz, demak, o'zingizni o'zingiz faqirga aylantirasiz".

Xulosa qilib shuni aytish kerakki, xayoliy finalizm tushunchasi Adlarning inson motivatsiyasi muammosiga teleologik yoki maqsadga yo'naltirilgan yondashishga qanday ahamiyat berishini ko'rsatadi. Uning tushunishicha, o'tgan tajribadan ko'ra nima bo'lishi mumkinligini sub'ektiv taxminlar shaxsga ko'proq ta'sir qiladi. Bizning xatti-harakatlarimiz hayotning xayoliy maqsadlarini bilishga asoslangan. Bu maqsad kelajakda mavjud emas, lekin hozirgi kelajakni idrok etishda. Xayoliy maqsadlar ob'ektiv mavjud bo'lmasa ham, ular bizning mukammallikka va benuqsonlikka intilishimizga katta ta'sir ko'rsatadi. Eng muhim omillardan yana biri o'ziga ishonch va o'z ishiga bo'lgan muhabbatdir.

Foydanalingan adabiyotlar.

1. M.QUVATALIYEV-SHAXS PSIXOLOGIYASI (o'quv qo'llanma) Bakalavriat yo'nalishi: 5212200- amaliy psixologiya talabalari uchun o'quv qo'llanma. ANDIJON -2021

2. Madumarov, T., & Ogli, G. O. R. (2023). O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH (TA'LIM TIZIMI MISOLIDA). Ta'lim fidoyilari, 2(1), 194-197.
3. Ибрахимов, Б. (2023). ПОНЯТИЕ И ОСОБЕННОСТИ “ГЛУБОКИХ ФЕЙКОВ”. Namangan davlat universiteti Ilmiy axborotnomasi, (6), 201-206.
4. Nasriddinovich, A. A. (2021). Civil society and the transformation of islamic values. ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal, 11(3), 709-714.